

CLASSIQUES
GARNIER

« Épître dédicatoire et Préface au *Psalterium* (1547) », Sébastien Castellion : *des Écritures à l'écriture*, p. 427-431

DOI : [10.15122/isbn.978-2-8124-0925-7.p.0427](https://doi.org/10.15122/isbn.978-2-8124-0925-7.p.0427)

La diffusion ou la divulgation de ce document et de son contenu via Internet ou tout autre moyen de communication ne sont pas autorisées hormis dans un cadre privé.

© 2013. Classiques Garnier, Paris.
Reproduction et traduction, même partielles, interdites.
Tous droits réservés pour tous les pays.

ÉPÎTRE DÉDICATOIRE ET PRÉFACE AU *PSALTERIUM*¹

(1547)

Si l'épître dédicatoire ressortit assez généralement au genre de l'éloge, celle que rédige Castellion pour placer sa traduction du *Psalterium* sous le patronage de son protecteur, le juriste bâlois Boniface Amerbach qui lui a confié l'éducation de son fils Basile, résonne comme un texte personnel, vibrant des convictions de son auteur et des échos de sa vie ordinaire.

Après avoir repris le motif du grand Livre de la Création où Dieu se révèle et résumé toute l'économie du salut par le Christ, Castellion, dans un style jubilatoire, exprime son amour des Écritures, seul chemin vers la contemplation du Christ. C'est parce que les traductions latines de la Bible sont rudes et rédigées dans un mauvais latin qu'elles écartent le fidèle du Livre des livres : il faut donc entreprendre une traduction élégante, digne du texte original. Castellion ne consacre-t-il pas ici David prince des poètes ? Cette préface révèle aussi le visage de Castellion, savant, spirituel et homme affronté à ses responsabilités de chef de famille qui, au cœur des difficultés quotidiennes, trouve son refuge en Dieu et dans sa parole (MCGG).

Psalterium, reliquaque sacrarum literarum Carmina et Precationes,
cum argumentis, et brevi difficiliorum locorum declaratione.

SEBASTIANO CASTALIONE interprete

Cum gratia et privilegio Imperiali quinquennium.

BASILEÆ

Ex officina Joannis Oporini, Anno MDXLVII mense Septembri

1 Édition réalisée par Marie-Christine Gomez-Géraud sur l'exemplaire de la BSHPF cote 8° 2401 Rés. Nous avons reproduit le texte en pratiquant simplement la dissimilation entre i et j, u et v. La ponctuation d'origine, ainsi que l'usage des majuscules a été respecté. Toutes les éditions réalisées par nos soins dans le présent volume se conforment à ce protocole.

SEBASTIANUS CASTALIO, BONIFACIO AMERBACHIO
JURISCONSULTO CLARISSIMO, S[ALUTEM].

[p. 3] Cum cœli terræque admirabilis fabricatio, noctisque et diei perpetua vicissitudo, Dei optimi maximi laudes continenter prædicent : nec sit ulla gens ullis in terris, quæ harum rerum quasi orationem et disciplinam non audiat, efficitur ut hujus universitatis conditor rectorque Deus, ab omnibus, quæ usquam sunt, gentibus laudari semper colique debeat. Quod nisi ab ea, in qua creati fuerant, naturæ bonitate degenerassent homines, poterant ab hoc mundi opere, tantisque et perpetuis Dei erga se beneficiis, pietatem religionemque discere. Sed quoniam primi hominis culpa vitiiati, præcipites in omne scelus, et porro in mor- [p. 4] tem ruebant, visum est Deo (ut huic occurreret licentiæ atque malo) recte vivendi legem tradere, cui qui obedirent, ii malum mortemque declinarent, et felicem consequerentur vitam. Verum quia lex illa neque apud omnes extabat nationes, neque eos ipsos, quibus erat tradita, Israëlitas, satis in officio retinere, peccati veneno infectos, poterat, misit postremo suum Deus filium in terras, qui sublato discrimine, omne genus humanum doceret, et nos suo redemptos sanguine ad rectum bonumque divini spiritus instinctu pelliceret, atque ita ad æternam beatamque vitam perduceret. Quamobrem nobis tanta obstrictis Dei beneficentia, non solum honestum, sed (si salvi esse volumus) necessarium est, animos gratos gerere, et illius beneficiis (nostrum vicissim officium præstando) pro virili respondere. Est autem officium nostrum (ut paucis docet præceptor servatorque noster Christus) Deum to- [5] ta mente, toto pectore, summo studio, summaque ope : homines autem æque ac nosipsos amare. Sed cum sit amoris humani, prodesse quib. possis, nocere nemini : divinus amor, quoniam Deo prodesse non possumus, hoc a nobis exigit, ut in Deo laudando, cantando, celebrando, prædicando versemur assidue. Hoc amore qui præditus est, tanto Dei studio et cupiditate ducitur, ut divitias, honores, gloriam, et cætera (quorum gratia plerique omnia et faciunt, et patiuntur) pro nihilo ducens, Dei lege adeo delectet, ut de ea dies noctesque cogitet, neque ullum sibi tempus detrahendum putet, quod non impendat ei, cui debet omnia. Quæ res si nostris esset penitus infixæ mentib. næ nos haud tantam tam brevis vitæ partem in eas res et artes impenderemus, quæ neque ad Dei gloriam, neque ad hominum utilitatem pertinent : quin nos

totos huic cœlesti philosophiæ, vel sophiæ potius, hoc est sapientiæ, addi- [6] ceremus. Neque enim ea est hæc disciplina (sicut hallucinantur quidam) quæ non possit sine profanarum præsidio literarum perdisci. Absurdum sit enim, ne dicam impium, cum artes profanæ cœlesti hac doctrina carere possint (quippe quarum auctores non solum Dei ignari, sed plerique improbi fuerint) Christianam doctrinam negare sine illis posse consistere, quarum magistros Deus Pauli voce stultos indoctosque pronunciet. Ut enim nihil in sacris literis voluit esse Deus, quod non ad ipsum colendum pertineat : sic nihil non esse, quod pertineat : ne forte credamus, eum qui sit perfectus, mutila nos mancaque instruxisse disciplina. Neque tamen hæc dico, quo profanarum literarum usum antiquandum esse censeam : nam si quis ab illis rerum naturam, aut etiam populorum res gestas discit, ut inde eorum autorem rectoremque Deum prædicet, atque colat : is, meo iudicio, rite facit : neque tam in profanis videt, [7] quam in sacris versari : quoniam sic illa tractat, ut his ancillentur, non imperent. Sed patefacta Christianorum disciplina mores bonos, rectaque vivendi viam sperare, vel a pœtarum nugis, vel ab incertis et plerumque falsis, et inter se contrariis philosophorum sentiis disci posse, hoc vero perinde est, ac si quis post inventas colubinas et bombardas velit pugnare pugnīs.

Quare mi Amerbachī, sic censeo, sacras literas noctes esse diesque versandas : et ita versandas, ut ad earum præscriptum et vivamus ipsi, et alios fidei nostræ mandatos vivere doceamus. Sed quoniam in his in latinum translatis sermonem (qui hodie late celebratur a doctis, facitque ut diversarum linguarum homines inter se, sine ullo colloquantur interprete) multa insunt obscura, multa hiantia, et parum inter sese apta : pleraque vero inculta, et parum latina, quæ res et nonnullos ab earum lectione deterrent, et legentibus officiunt, tenta- [8] bam aliquod his incommodis afferre pro virili parte, proque Dei erga me favore, remedium. Atque hoc consilio emisi superiore anno Mosem latinum, quem video ita exceptum, ut plerique nondum lectum reprehenderent, iidem eo lecto nostros cogerentur probare conatus. Itaque perrexi, et jam omnes veteris historias Testamenti, carminumque libros, et Esaiam Jova secundo transtuli. Sed cætera seorsum excudere visum non est. In præsentia Davidem in lucem emittendum putavi : pœtam omnium, qui unquam fuere, longe principem. Jactet licet suos Græcia Pindaros, aut etiam Amphionas, et Orpheos, quos feras, saxa, robora fidibus movisse fabulatur. At vero noster hic (quod multo præstantius est) etiam furias movit, dirasque sæpe de Sauli pectore Megæras expulit. Hic est divinus

ille vates, quem se Deus ex animi sui sententia invenisse pronunciat : cujus carmina non minus quam autorem ipsum, accepta [9] esse Deo, vel ex hoc patet, quod in his venturus in terras Dei filius, humanoque generi salutem allaturus, sæpe tanto ante prædicitur. Atque haud scio an nullum sit opus æque hac tempestate necessarium, quo simus contra tot bella, seditiones et scelera, assiduis tuti precibus. Sed ejusmodi sunt hæc carmina, ut non nisi ab iis intelligantur, qui sint Davidica mente præditi. Nam quibus non est penitus infixæ cordi pietas : aut qui non, ut David, rebus premuntur adversis : ii ad toties iteratas Dei laudes, totiesque petatum auxilium nauseant. Sed qui Deum toto pectore diligunt : quique bello, peste, fame premuntur : aut quos calumniatricis, invidæque linguæ stimuli vexant, ii neque Dei laudibus satiari possunt, neque ab eo orando (a quo uno se defendi posse vident) nisi re impetrata desistere. Equidem ita sum his interpretandis affectus, ut quo magis versarem, eo plura quæ mirarer invenirem : neque so- [10] lum contra omnia, quæ possunt homini contingere mala, remedium reperirem : verum etiam tantam in oratione artem deprehenderem, quanta haud scio an nemo istorum, qui soli arti serviunt, usus sit. Quæ res si antea minus apparebat, id vitio fiebat interpretum, cum ii libri ita vel græce legerentur, vel latine, ut scopas diceres dissolutas. Quoniam autem opus hoc Dei vel laudandi vel orandi gratia comparatum est, adjeci ex toto sacrorum librorum corpore, quæ sunt ejusdem argumenti : et præpositis brevibus argumentis, autorum sententiam in universum aperui. Tum quæ obscuriora sunt, ea vel in margine, si paucis, ad calcem libri, si plurib. verbis egebant, explicavi. Usus sum autem oratione, qualem in ipsorum autorum lingua animadvertēbam, ut pro argumenti natura vel medium adhiberem stilum : vel supra vulgarem sermonem, interrim etiam ad poeticam sublimitatem (quoniam et hoc pœ- [11] ma est) assurgerem. Et erat quidem dignum opus, quod lyricis vinciretur numeris, quemadmodum apud Hebræos habetur. Sed id et proprium sibi laborem deposcit, et nos id jampridem a nobis inchoatum, alias, Deo volente, absolvemus. In præsentia, ut et in instituto pergeremus, et major esset interpretationis fides (quoniam in carmine major adhibenda licentia est) oratione soluta utendum visum est. Neque vero nescio fore, qui meum hoc studium, præsertim post tot translationes, reprehendant : neque porro ad eorum reprehensionem, quod tuto respondeam magnopere habeo. Sive enim dicam, alios hic a me superatos esse, putabor arrogans : sive negem, videbor operam luisse. Sed hujus judicium aliis relinquam. Nam sive recte feci, hoc æquis doctisque, etiam sine mea

commendatione probabitur : sin contra, nihil commendando proficiam. Hoc tantum velim intelligi, me hoc unum [12] opus habentem in eo assidue jam diu versari, et id non alio animo facere, quam ut et Dei gloriam pro viribus prædicem, et hominum utilitati consulam. Quod si mentior, tum Castalioni Deus iratus sit. Licuit mihi et uberiore lucro, et levioere labore, et minore invidia, et brevior tempore, alia tractare : sed ego neque quæstui addictus sum, neque laborem detrecto, et invidiam in tam pio opere contemno, et omne vitæ meæ tempus in Dei laudes consumendum judico, qui me meamque familiam in alieno solo, sine ullis fortunis, sine stipendio, aut redditu, adeo mirifice pro sua benignitate fovet, alitque, et eum ad hoc studium ardorem mentis injicit, ut facile intelligam meos ei labores esse cordi. Quem precor, ut pro sua bonitate, quod in me inchoavit, absolvat. Omnes autem hortor, ut bonum hunc animum boni consulant. Et si hæc prodesse posse putant, utantur : sin minus, voluisse putent. [13] Cæterum cum apud me dispicerem, cui nam potissimum hoc opus dedicandum esset, tu primus mi Bonifaci occurrebas, homo sic de me meritus, ut si nihil aliud in te esset, tamen hoc tibi deberem : rursum ea literarum morumque elegantia et humanitate præditus, ut si nulla me invitarent beneficia, tamen istæ vitutes hoc a me postularent. Accedit eo, quod tuum unicum charissimumque filium Basilium mihi convictorem dedisti, in quo facile perspicui tuus animus valet. Nec enim dubitari potest, quin tradideris in disciplinam, eum velis iis artibus erudiri, in quas ego et totus incumbo, et alios adhortari non desino. Quamobrem accipe æquo animo, hoc mei erga te animi pignus : et si tibi hæc non satisfacit translatio, id meæ culpæ ascribito : sin etiam, Dei muneri tribuito, qui est in omnia secula prædicandus. Vale : Basileæ, Augusti 10. Anno MDXLVII.